

Ammattilaisten osaaminen lapsinäkökulmaisessa riskinarvioinnissa vaativissa erotilanteissa

- Tutkimuksessa tarkastellaan lapsinäkökulmaista riskinarviointia vanhempien vaativissa erotilanteissa. Vaativilla eroilla tarkoitetaan vanhempien pitkittyneitä ja monimutkaistuneita ero- ja huoltoriitatilanteita.
- Vaativat erot kuormittavat palvelujärjestelmää, ja ammattilaiset tarvitsevat tietoa sekä keinoja perheiden auttamiseen.
- Tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää, millaista ammatillista osaamista lapsinäkökulmainen riskien arviointi edellyttää ammattilaisilta vaativissa erotilanteissa. Tutkimukseen haastateltiin 13 ammattilaista, jotka kohtaavat työssään perheiden vaativia erotilanteita.
- Tuloksena muodostui kolme ammatillisen osaamisen ulottuvuutta: 1) ilmiöiden, niiden erojen ja vaikutusten tunnistaminen, 2) lapsikeskeinen tiedon analysoiminen ja lapsen tilanteen määrittely sekä 3) monialaisen professionaalisen tiedon rakentaminen.
- Tutkimus tuottaa uutta tietoa vaativiin eroihin liittyvästä lapsinäkökulmaisesta riskinarvioinnista sekä ammattilaisten osaamisen kehittämistarpeista, jotta jatkossa osataan paremmin arvioida riskejä ja auttaa perheitä.

SUSANNA RAUTIO
tutkimuskoordinaattori, YTT
Pohjois-Pohjanmaan
hyvinvointialue POHDE,
OT-keskus-hanke

ANNA NIKUPETERI
sosiaalityön apulaisprofessori, YTT
(Tenure track)
Yhteiskuntatieteiden tiedekunta,
Lapin yliopisto

MERJA LAITINEN
sosiaalityön professori, YTT
Yhteiskuntatieteiden tiedekunta,
Lapin yliopisto

Tässä artikkelissa tarkastelemme lapsinäkökulmaiseen riskinarviointiin liittyvää ammatillista osaamista vanhempien vaativissa erotilanteissa, jotka voidaan lapsen hyvinvoinnin ja turvallisuuden vaarantumisen näkökulmasta nähdä lapsen kaltoinkohteluna (Joyce, 2016). Valtaosa vanhempien eroista on sopuisia, mutta arviolta 10 prosenttia eroista pitkittyy ja johtaa konfliktiin (Vaitomaa ym., 2021). Vaativilla erotilanteilla viitataan mutkistuneisiin ero- ja huoltoriitatilanteisiin, joissa vanhemmilla on erimielisyyksiä lapsen kasvatukseen, huolto- ja tapaamisasioihin sekä vanhemmuuteen liittyvissä asioissa (esim. Bergman & Rejmer, 2017; Birnbaum & Bala, 2010).

”Vaativilla erotilanteilla viitataan mutkistuneisiin ero- ja huoltoriitatilanteisiin, joissa vanhemmilla on erimielisyyksiä lapsen kasvatukseen, huolto- ja tapaamisasioihin sekä vanhemmuuteen liittyvissä asioissa.”

Vanhempien riitautunut toiminta voi ilmetä esimerkiksi keskenään vastakkaisina syytöksinä, epäluottamuksena, kontrollointina ja vieraannuttavana käyttäytymisenä. Ongelmien kärjistymisen taustalla voi olla parisuhteeseen tai lapsuuteen liittyviä traumaattisia kokemuksia, vanhempien eriäviä näkemyksiä esimerkiksi lapsen uskonnosta ja kulttuurista, kummankin tai toisen vanhemman päihteiden väärinkäyttöä, mielenterveyden pulmia tai taloudellisia kysymyksiä (Birnbaum & Bala, 2010; Bergman & Rejmer, 2017; Cashmore & Parkinson, 2011; Nikupeteri & Laitinen, 2022).

Vaativiin erotilanteisiin voi sisältyä toistuvia viranomaisprosesseja, kuten lapsen huoltoon ja tapaamisiin liittyviä oikeusprosesseja tai palvelutarpeen arvioiteja (Saini ym., 2012) sekä väkivaltaa ja äärimmillään lapsikaappauksen tai perhesurman riski (Archer-Kuhn, 2018; Nikupeteri & Laitinen, 2022; Nikupeteri ym., 2017). Lapset joutuvat usein tahtomattaan vanhempien konfliktin keskiöön ja voivat altistua pitkäaikaisesti erilaisille tilanteeseen liittyville psykososiaalisille ja fyysisille riskeille, kuten väkivallan eri muodoille ilman, että heidän avun tarpeitansa tunnistetaan tai arvioidaan (Cohen ym., 2021; Johnston ym., 2009; Katz ym., 2019; Lange ym., 2022; Shumaker & Kelsey, 2020).

”Lapset joutuvat usein tahtomattaan vanhempien konfliktin keskiöön ja voivat altistua pitkäaikaisesti erilaisille tilanteeseen liittyville psykososiaalisille ja fyysisille riskeille, kuten väkivallan eri muodoille ilman, että heidän avun tarpeitansa tunnistetaan tai arvioidaan.”

Vaativat erotilanteet kuormittavat merkittävästi palvelu- ja oikeusjärjestelmäämme, ja ammattilaiset kokevat usein olevansa keinottomia perheiden auttamisessa (Cashmore & Parkinson, 2011; Kääriäinen ym., 2012; Saini ym., 2012). Esimerkiksi Hämäläisen (2011) selvityksen mukaan huoltoriidoista aiheutuu yhteiskunnalle vuosittain kymmenien miljoonien eurojen kustannukset. Perheet voivat hakea samanaikaisesti apua useista eri palveluista, ja heidän kanssaan voi työskennellä useita eri alojen ammattilaisia.

Ammattilaisten on usein haastavaa erottaa vaativien erotilanteiden taustalla olevia tekijöitä ja sitä, miten ne vaikuttavat lapsen hyvinvointiin tai millaisia mahdollisia riskejä niillä on lapsen turvallisuudelle (Cohen ym., 2021; Heggdalsvik & Samsonsen, 2022; Sudland, 2020). Tilanteen arvioinnin ja työskentelyn lapsen näkökulmasta voi estää se, että erotilanteet ovat monimutkaisia (Katz ym., 2019; Yliruka ym., 2018), tilanteen määrittely on vaikeaa, ammattilaisilla ei ole tarpeeksi tietoa ilmiöstä (Polak & Saini, 2019) ja eri viranomaiset tekevät liian vähän yhteistyötä tai mikään taho ei ota kokonaisvastuuta perheen tilanteesta (esim. Nieminen ym., 2020).

Lisäksi vaativiin erotilanteisiin kietoutuu usein erilaisia juridisia, sosiaalisia ja moraalisia tekijöitä ja epävarmuuksia, jotka tekevät tilanteet ammattilaisille eettisesti haastaviksi. Niihin voi liittyä eri osapuolten arvo-, normi- ja intressiristiriitoja, ja ammattilaiset joutuvat usein navigoimaan lapsen hyvinvoinnin kannalta ristiriitaistenkin periaatteiden välillä sekä punnitsemaan lapsen ja vanhempien oikeuksien toteutumista (Forsberg, 2012; Berrick, 2018). Lapsen tilanteen arviointi voi jäädä arvioinnissa aikuisten konfliktin varjoon, mikä estää lasten avun ja tuen tarpeisiin vastaamisen (ks. Horwath, 2011; Helm, 2011). Vaativissa erotilanteissa korostuu ammattilaisten osaaminen, sillä puutteellisen arvioinnin pohjalta tehdyt väliintulot voivat ylläpitää konfliktia tai eskaloida mahdollista väkivaltaa (Cohen ym., 2021; Nikupeteri ym., 2017).

Lapsen näkökulmasta tehtävää riskinarviointia vanhempien vaativissa erotilanteissa ei ole juurikaan tutkittu, mutta sen tärkeys nousee esille lapsen kokemaa kaltoinkohtelua ja väkivaltaa käsitte-

levissä tutkimuksissa (esim. Stanley & Humphreys, 2014; Eriksson ym., 2022). Lapsen kaltoinkohtelussa riskitekijöiden on tunnistettu liittyvän vanhempaan, perheen tilanteeseen tai lapseen. Näiden riskitekijöiden tunnistamiseen on kehitetty hoitosuositus. Yksittäinen menetelmä ei kuitenkaan takaa esimerkiksi lapsen kaltoinkohtelun tunnistamista, vaan tarvitaan useita menetelmiä sekä työntekijöiden perheen kanssa yhdessä tekemää kokonaisarviota. (Ks. Paavilainen ym., 2022.)

”Lapsen tilanteen arviointi voi jäädä arvioinnissa aikuisten konfliktin varjoon, mikä estää lasten avun ja tuen tarpeisiin vastaamisen.”

Lapsinäkökulmaisella riskinarvioinnilla tarkoitamme perheiden vaativia erotilanteita kohtaavien ammattilaisten, kuten kasvatus- ja perheneuvolan, lastensuojelun, perhesosiaalityön, perheoikeudellisten palvelujen ja järjestötoimijoiden tekemää riskien arviointia. Arviointia tehdään vanhempien ja eri alojen ammattilaisten yhteistyönä huomioiden lapsen oikeudet ja etu sekä korostaen lapsen tuen tarpeita ja niihin vastaamista vanhempien auttamisen rinnalla. Lähestymme riskinarviointia yksittäisten asioiden ja tapahtumien arviointina (esim. O’ Sullivan, 2011; Whittington, 2007) sekä kontekstuaalisena, kokonaisvaltaisena ja jatkuvana prosessina (esim. Horwath, 2001; Coulshed & Orme, 2006). Ymmärrämme riskien arvioinnin yhtenä sosiaalityöntekijöiden ja muiden perheitä kohtaavien ammattilaisten ammatillisena taitona ja keskeisenä osana tiedonmuodostusta, lapsen tuen tarpeen arviointia ja päätöksentekoprosessia (myös Drury-Hudson, 1999; Munro, 1999).

Tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää, millaista ammatillista osaamista lapsinäkökulmainen riskien arviointi edellyttää ammattilaisilta vaativissa erotilanteissa. Tutkimus tuottaa tietoa riskinarvioinnista vaativissa erotilanteissa ammattilaisten osaamisen näkökulmasta. Tutkimuksen tuottamaa tietoa voidaan soveltaa perheammattilaisten ammatikäytäntöjen ja niitä tukevan koulutuksen kehittämisessä.

”Lapsinäkökulmaisella riskinarvioinnilla tarkoitamme perheiden vaativia erotilanteita kohtaavien ammattilaisten, kuten kasvatus- ja perheneuvolan, lastensuojelun, perhesosiaalityön, perheoikeudellisten palvelujen ja järjestötoimijoiden tekemää riskien arviointia.”

MENETELMÄ JA AINEISTO

Tutkimukseen haastateltiin 13 ammattilaista, jotka kohtaavat työssään perheiden vaativia erotilanteita. He osallistuivat Ensi- ja turvakotien liiton Turvassa-hankkeen (2019–2022) järjestämään Riskinarviointi vaativissa erotilanteissa -koulutukseen vuonna

2022. Koulutuksia järjestettiin Pohjoisen sekä Itä- ja Keski-Suomen osaamis- ja tukikeskusten (OT-keskukset) yhteistoiminta-alueiden sekä Turun seudun ammattilaisille. Kutsu haastatteluun lähetettiin kaikille koulutuksen käyneille ja tavoitetuille ammattilaisille (n=79), mutta vain osa heistä vastasi myönteisesti kutsuun. Tutkimus on osa laajempaa Lapsinäkökulmainen arviointi ja työskentely vaativissa erotilanteissa -hanketta (STM, päätös VN/9258/2023), jossa tutkitaan lapsikeskeistä arviointia sekä siihen liittyvää ammatillista osaamista ja yhteistyötä vaativissa erotilanteissa.

Riskinarviointikoulutuksessa ammattilaiset perehtyivät Turvassa-hankkeessa kehitettyyn lapsinäkökulmaiseen riskien seulontalomakkeeseen, joka on tarkoitettu sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaisille perheiden tilanteisiin liittyvien riskien arvioimiseksi. Lomakkeen käyttöönotto edellytti koulutukseen osallistumista. Lomakkeen avulla voidaan systemaattisesti arvioida lapsen turvallisuutta ja hyvinvointia uhkaavia tekijöitä vanhempien erotilanteessa. Lomake on tarkoitettu ammattilaisen käytettäväksi. Ammattilainen voi arvioida ensin itsenäisesti asiakastilannetta lomakkeen avulla ja peilata sen avulla saatua koko perhettä koskevaa tietoa lapsen tilanteeseen. Suosituksena on, että tilannetta arvioidaan moniammatillisesti.

”Riskinarviointikoulutuksessa ammattilaiset perehtyivät Turvassa-hankkeessa kehitettyyn lapsinäkökulmaiseen riskien seulontalomakkeeseen, joka on tarkoitettu sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaisille perheiden tilanteisiin liittyvien riskien arvioimiseksi.”

Lomakkeella kartoitetaan 25 riskitekijää, joiden on tunnistettu uhkaavan lapsen turvallisuutta ja hyvinvointia erotilanteessa. Riskitekijät liittyvät joko suoraan lapseen, vanhempien omiin haasteisiin tai muihin vanhempiin liittyviin tekijöihin. Esimerkiksi suoraan lapseen liittyviä riskitekijöitä ovat lapsen kaltoinkohtelu ja lapsen altistumisen väkivallan eri muodoille tai vanhemman vieraannuttavalle käyttäytymiselle. Esimerkiksi vanhempien omiin haasteisiin liittyviä riskitekijöitä ovat vanhemman päihdeongelma tai muu riippuvuus, psyykinen oireilu, heikko mentalisaatiokyky eli kyky huomioda omaa ja toisen ihmisen näkökulmaa ja kokemusta sekä omat trauma-kokemukset. Muita vanhempiin liittyviä tekijöitä ovat esimerkiksi vanhempien kommunikaatiovaikeudet, eriävät näkemykset kulttuurista tai uskonnon ja uusperheeksi muotoutumiseen liittyvät haasteet. Jokaista riskitekijää ja sen vakavuutta arvioidaan asteikolla 1–3 (1=matala, 2=kohtalainen, 3=korkea). (Stenroos & Vaitomaa, 2021, s. 102–113.) Kunkin riskin kohdalla on kuvattu lyhyesti sitä indikoivia tekijöitä, joita työntekijä voi käyttää apuna riskien tunnistamisessa ja vakavuuden arvioinnissa. Tarkoitus on, että työntekijä muodostaa kokonaiskuvan riskitekijöistä niiden mekaanisen yhteenlaskun sijaan ja tilannetta arvioidaan uudelleen työskentelyn aikana.

Tutkittavat saivat tutkimuksesta infokirjeen, ja heille kerrottiin haastattelun alussa tutkimuksesta ja heidän oikeuksistaan. Osallistujat antoivat suullisesti suostumuksensa haastattelun tallentamiseen.

Haastattelut tehtiin yksilöhaastatteluina Microsoft Teams -sovel-luksen välityksellä. Haastattelut olivat puolistrukturoituja, eli kaikille esitettiin samat kysymykset, joihin he saivat vastata vapaasti. Haastattelijana toimi yksi tutkimusryhmän tutkijoista. Haastattelurungon teemoina olivat:

- vaativien erotilanteiden ja riskien tunnistaminen ja arviointi lapsen näkökulmasta
- kokemukset riskinarvioinnin seulontalomakkeen käyttöönotosta
- oma rooli ja asiantuntijuus moniammatillisessa työskentelyssä.

TAULUKKO 1.

Lapsinäkökulmaisessa riskinarvioinnissa tarvittava osaaminen

Yläluokka	Lapsinäkökulmaisessa riskinarvioinnissa tarvittava osaaminen		
Pääluokat	Ilmiöiden, niiden erojen ja vaikutusten tunnistaminen	Lapsikeskeinen tiedon analysoiminen ja lapsen tilanteen määrittely	Monialaisen professionaalisen tiedon rakentaminen
Alaluokat	Teoreettinen ja empiirinen, tutkimukseen perustuva tieto ilmiöistä ja eron vaikutuksista lapseen ja vanhempiin. Tieto ilmiöihin liittyvistä erilaisista riskitekijöistä ja niiden vaikutuksista lapsiin. Riskien vakavuuden arviointi ja tiedon soveltaminen käytäntöön.	Laaja-alainen kokemuspohjaisen perhettä ja lasta koskevan tiedon selvittäminen. Lapsen edun ja oikeuksien huomioiminen. Ristiriitaisen tai erivän tiedon välillä tasapainottelu.	Kokonaisvaltainen tiedon kokoaminen ja systemaattinen käsittely. Perhettä koskevan tiedon jakaminen monialaisesti. Vaihtoehtoisten selitysmallien testaaminen. Vuorovaikutuksessa yhteisesti tapahtuva tiedon reflektio. Vastuun jakaminen ja ottaminen moniammatillisesti.

Litteroidun aineiston lukeminen, alkuperäisilmaisujen samansisältöisten kohtien kokoaminen yhteen sekä tulkinnallinen ja syntetisoiva luenta suhteessa teoriaan

Haastattelut kestivät puolesta tunnista tuntiin. Haastateltaville esitettiin esimerkiksi seuraavanlaisia kysymyksiä:

- Miten ymmärrät tai määrittelit vaativat erotilanteet?
- Millaisia riskejä tunnistat näissä tilanteissa erityisesti lasten näkökulmasta? Mitä ajattelet, miten lomakkeen käyttöönotto on vaikuttanut lapsen näkökulman ja edun huomioimiseen moniammatillisessa työskentelyssä?
- Miten kuvailisit omaa osaamistasi tai asiantuntijuuttasi osana moniammatillista työskentelyä vaativissa erotilanteissa?

Aineisto analysoitiin laadullisesti soveltaen teoriaohjaavaa sisälönanalyysiä (Tuomi & Sarajärvi, 2018). Analyysin vaiheet on kuvattu taulukossa 1. Aluksi aineisto luettiin huolellisesti läpi useaan kertaan ja jaoteltiin kokoomalla yhteen alkuperäisilmäuista samansisältöiset kohdat. Tämän jälkeen samansisältöisiä tekstisisältöjä tulkittiin suhteessa aiempiin jäsenyyksiin sosiaalityössä tarvittavasta osaamisesta, asiantuntijuudesta, tiedoista ja taidoista (esim. Drury-Hudson, 1999; Karttunen & Hietämäki, 2014; Mönkkönen, 2018; Sipilä, 2011) ja nimettiin alaluokat. Aineiston analysointia jatkettiin tulkinnallisella ja syntetisoivalla luennalla ja muodostettiin alaluokista pääluokkia, jotka kuvaavat työssä tarvittavaa osaamista. Analyysin tuloksena muodostui kolme pääluokkaa, jotka kuvaavat lapsinäkökulmaisessa riskinarvioinnissa tarvittavan osaamisen ulottuvuuksia: ilmiöiden, niiden erojen ja vaikutusten tunnistaminen, lapsikeskeinen tiedon analysoiminen ja lapsen tilanteen määrittely, sekä monialaisen professionaalisen tiedon rakentaminen.

Tutkimusprosessin kaikissa vaiheissa on noudatettu hyvää tieteellistä käytäntöä ja tutkimuseettisiä periaatteita (Tutkimuseettisen neuvottelukunnan julkaisuja, 2019).

Avaamme seuraavaksi osaamisen ulottuvuuksia hyödyntäen aineisto-otteita. Aineisto-otteet on anonymisoitu, niistä on poistettu täytesanoja ja toistoja luettavuuden parantamiseksi ja ne on nimetty haastattelujen järjestyksen mukaisesti koodein H1–H13.

TULOKSET

Ilmiöiden, niiden erojen ja vaikutusten tunnistaminen

Aineisto tuo vahvasti esiin, että lapsinäkökulmaisen riskinarvioinnin haasteet liittyvät keskeisesti vaativien erotilanteiden monimutkaisuuteen. Tämä edellyttää ammattilaisilta osaamista tunnistaa tilanteissa risteäviä ilmiöitä ja niiden välisiä eroja sekä arvioida lapseen ja vanhempiin kohdistuvia vaikutuksia. Ilmiöitä voi olla vaikea erottaa myös sen takia, että perheen tilanteessa voi ilmetä samanaikaisesti esimerkiksi toisen vanhemman käyttämää väkivaltaa ja vieraannuttavaa käyttäytymistä, jolloin keskittyminen jälkimmäiseen voi estää väkivaltaan puuttumista (esim. Archer-Kuhn, 2018; Nikupeteri & Laitinen, 2022) tai tunnistamasta henkirikoksen tai perhesurman riskiä (Nikupeteri ym., 2017).

Ammattilaiset korostivat kerronnassaan ilmiöiden ja riskien tunnistamisen tärkeyttä. Mikäli erotilannetta arvioidaan esimerkiksi vanhempien välisen eroriidan tai huoltoriidan näkökulmasta, lapsen hyvinvointia ja turvallisuutta uhkaavat riskitekijät voivat jäädä tunnistamatta.

Tää problematiikka, mikä liittyy tässä riskienarvioinnissa, samoten kun haastavien erotilanteitten määrittelyssä on, että väkivaltaa ei tunnusteta riittäväällä määrin kuitenkaan vaaratekijänä, että ihmisten tilannetta tulkitaan huoltoriidan tai riitelyn näkökulmasta. Paljon puhutaan vieraannuttamisesta, ei ymmärretä niitten ilmiöitten eroja, mitä liittyy väkivaltailmiöön ja mitä liittyy vieraannuttamiseen, koska

niissä on kuitenkin ihan selkeät erot, kuinka sitä tehdään ja mitkä on sen seuraukset ja miten ihmiset reagoi niihin ilmiöihin, se tietoisuus puuttuu kentältä, (...) miten ilmiöt vois erottaa toisistaan. (H1)

Haastateltavien kokemusten mukaan riskinarviointikoulutuksessa esitelty ja käyttöön otettu lapsinäkökulmainen riskien seurantalomake auttoi heitä ilmiöiden, niiden välisten erojen ja riskien tunnistamisessa ja vakavuuden arvioinnissa. Lomake tuki heitä tiedon muodostamisessa, auttoi saamaan tietoa ja käsityksen perheen tilanteesta, hahmottamaan erotilanteen taustalla olevia tekijöitä ja erottamaan, milloin kyse on esimerkiksi lapsen kaitoinkohtelusta, toisen vanhemman vieraannuttavasta käyttäytymisestä tai erokriisin keskellä toimimattomasta vanhemmuudesta (myös Sudland & Neumann, 2021; Nikupeteri & Laitinen, 2022; Birnbaum & Bala, 2010).

Se [lomake] on ihan hyvä siinä mielessä, ku katto asioita, mitä siihen on nostettu. Aika pitkähän se on ja on monia eri esimerkkejä, miten lapsi voi altistua vaikka lähisuuhdeväkivallalle tai onko tapahtunu vieraannuttamista tai ei, ja ihan tosi konkreettisia esimerkkejä minkälaisia asioita on tai ei oo ollu, niin se on ihan hyvä, sitä kautta varmasti voi hahmottaa tilannetta, jos on tarvetta syvällisemmin analysoida, missä tässä nyt mennään. (H3)

Riskien arvioinnin pohjautuminen lomakkeeseen auttoi ammattilaisia saamaan vahvistusta omalle intuitiolle ja käsitykselle perheen tilanteesta. Lomakkeen käyttö auttoi työntekijöitä sanoittamaan ja konkretisoimaan riskejä yhdenmukaisella tavalla ja kartoittamaan tietoa objektiivisesti. Yksi haastateltava pohti, että jotkut asiat vetoavat eri tavalla työntekijöihin ja heidän tunteisiinsa (myös Autonen-Vaaranemi, 2019) ja lomake voi auttaa tarkastelemaan asioita faktaanäkökulmasta.

Haastateltavat nostivat riskinarviointilomakkeen vahvuudeksi lapsinäkökulmaisuuden, sillä lapsi jää helposti aikuisten riitelyn jalkoihin. Ammattilaisten näkökulmasta keskeisenä haasteena onkin hahmottaa ja ymmärtää lapsen kasvulle ja kehitykselle haitallisia riskitekijöitä ja -signaaleja. Haastateltavat toivat esille, että tilanteisiin voi liittyä myös konfliktia ylläpitäviä tekijöitä, jotka eivät ole niin ilmeisiä. Esimerkiksi palvelu- ja oikeusjärjestelmä mahdollistaa toistuvien yhteydenottojen ja lastensuojeluilmoitusten tekemisen. Lisäksi konfliktia ylläpitävinä tekijöinä voivat olla esimerkiksi vanhempien omat traumakokemukset, kommunikaatiovaikeudet tai tunnesäätelyn vaikeudet. Nämä kaikki vievät huomiota pois lapselta ja hänen tarpeistaan.

Lapsi ku kasvaa ja kehitty, siinä on kysymys paljon kasvaa uhkaavista riskeistä, näitä pitäis osata myös tunnistaa. Varmaa aika moni tunnistaa jos väkivaltaa tai muuta, eihän siinä oo sinänsä ongelmatilukkaa, mut varmaan se pitkittyny, konfliktin, vieraannuttamisen, niitten ymmärtämine myös, mitä ne tarkoittaa lapsen kasvulle ja kehitykselle, se ois niitten riskien ymmärtämine. Sitte on myös että, mikä konfliktia pitää yllä. (H7)

Ammattilaiset hyödynsivät riskien arviointilomaketta työssään eri tavoin esimerkiksi sen perusteella, minkälainen rooli heillä oli perheen auttamisessa. Eräs ammattilainen kertoi soveltavansa lomakkeen ja sen käyttöön ohjanneen koulutuksen sisältöä riskinarvioinnista työssään ilman lomakkeen täyttämistä. Osa haastatelluista hyödynsi lomaketta myös soveltuvin osin. Lisäksi jotkut välittivät sen avulla tietoa eteenpäin ja valmistelivat asiakastapausta moniammatillisessa työryhmässä käsiteltäväksi. Lomake toimii

hyvänä työkaluna, mutta ammattilainen muodostaa arviointiaan myös eri tiedon lajien pohjalta, kuten aiemman kokemustiedon, hiljaisen tiedon, saatavilla olevan faktatiedon ja asiakkailta saadun tiedon (ks. Karttunen & Hietämäki, 2014; Munro, 1999; Sipilä, 2011). Aineiston perusteella vaativissa erotilanteissa korostuvat ammattilaisten käsitteellistämisen taidot (myös Sipilä, 2011, s. 99–100) sekä ilmiöiden tunnistaminen ja niiden sanallistaminen, mikä voi auttaa tunnistamaan erilaisia riskitekijöitä ja kohdentamaan apua. Haastateltavien kokemukset lapsinäkökulmaisesta riskien arvioinnista korostavatkin ammattilaisen henkilökohtaisen tiedon merkitystä (Drury-Hudson, 1999).

Analyysin perusteella vaativiin eroihin liittyvien ilmiöiden, niiden välisten erojen ja vaikutusten tunnistamisessa korostuu ammattilaisten teoreettinen, empiirinen ja tutkimukseen perustuva tieto vaativista eroista ilmiönä, niihin liittyvistä erilaisista riskitekijöistä ja niiden vaikutuksista lapseen ja vanhempiin. Ilmiöosaaminen on huolellisen ja tarkoituksenmukaisen tilanearvon tekemisen edellytyksenä. Lisäksi tarvitaan osaamista riskien ja niiden vakavuuden arvioinnista ja arviointimenetelmien, kuten riskien seulontalomakkeen, soveltamista käytäntöön.

Lapsikeskeisen tiedon analysoiminen ja lapsen tilanteen määrittely

Kun arvioidaan ja määritellään lapsen tilanteeseen liittyviä riskejä, lähtökohdiana on, että perheenjäsenten tuottamaa tietoa analysoidaan lapsikeskeisesti ja lapsen edun näkökulmasta, mikä on aineistossa läpileikkaava teema. Tiedon saamisen edellytyksenä on eri osapuolten aito, toimivaan vuorovaikutukseen ja luottamukseen perustuva kohtaaminen ja se, että kaikki osapuolet voivat kokea tulevansa kuulluiksi. Kuten eräs haastateltava kuvasi:

Mä uskon kuulluks tulemisen tärkeyteen, et asiakkaal tulee olo, että mua oikeesti kuullaan ja mä pääsen oikeesti kertomaan. Monet palvelut, kun on ruuhkaa, niin asiakkailla on pitkälti kokemusta, et ei oo saanu ääntänsä ja asiaansa kuuluvaksi tai on palloteltu seuraavalle työntekijälle. Mä koen, et oma vahvuus on asian äärelle pysähtyminen ja kohtaaminen, ja sillä jo päästään aika paljon asiois eteenpäin, syntyy luottamussuhde, et me voidaan työskennellä. Ja se monipuolisuus, et me työskennellään koko perheen kanssa, kummankin vanhemman kanssa ja myös lasten kanssa. (H10)

Perheiden kokemuspohjaisen tiedon selvittäminen on usein prosessi, mikä edellyttää, että ammattilaiset näkevät perheenjäsenten kohtaamisen tavoitteellisenä ja pitkäjänteisenä toimintana (myös Mönkkönen, 2018). Erään haastateltavan mukaan tilanteiden kartoittaminen vaatii aikaa ja useita tapaamisia perheenjäsenten kanssa, ja nykytilanteen tutkimisessa tulisi huomioida myös menneisyys (myös Munro, 1999). Tiedon keruussa ja analysoinnissa ammattilaiset kuvasivat keskeisiksi tekijöiksi perheenjäsenten kanssa keskustelun, tilanteeseen liittyvien asioiden puheeksi ottamisen sekä perheenjäsenten välisen vuorovaikutuksen ja lapsen reagoinnin havainnoimisen.

Jos arvioinnista puhutaan, niin (...) kotikäynnit tai tapaamisella täällä meillä. Niissä tilanteissa havainnointi, kuunteleminen, miten toiselle puhutaan, ilmeet ja eleet mitä puoliset käyttää. Miten lapsi mahdollisesti niissä tilanteissa reagoi, on semmosia, mitä ehkä jo hiljaisen tiedon kautta pitkään työtä tehneenä tulee huomioitua. Ja ajateltua niissä tilanteissa. Arviointi on tietenkin kokonaisuus, mitä siinä tilanteessa mimun mielestä näyttäytyy. (H2)

Ammattilaiset toivat esille, että he pyrkivät aktiivisesti kiinnittämään huomiota lapsen näkökulmaan ja etuun vanhempia kohdattaessaan. Lapsinäkökulmaista arviointia voi hankaloittaa kuitenkin usein vanhempien keskinäinen vastakkainasettelu ja kilpailuasetelma, jossa he voivat pyrkiä vaikuttamaan ammattilaiselle lapsen tilanteesta muodostuvaan kuvaan. Tästä syystä ammattilaiset korostivat, että vanhempien kanssa työskenneltäessä pyritään puolueettomuuteen, objektiivisuuteen ja vältytään asettumasta toisen vanhemman puolelle (myös Heggdalsvik ym., 2022).

Monesti kun meilleki tulee asiakastilanne, jossa on erotilanne, jossa saattaa vaaraaki olla, siinä voi olla kummallakin tai jommallakummalla asianosaisella käsitys sosiaalihuollosta, että ollaan toisen puolella ja... että minua ei kuitenkaan kuulla, ja niin edelleen ja siinä täytyy kaikki kokonaisuudet mieltä ja tuoda esille keskustelussa puolueettomuus ja (...) et he ymmärtäisivät, että heillä on kummallakin tasavertanen sanavalta meidän kanssa ja me ei olla kummankaan puolella ja kaiken kaikkiaan pyrkii tekemään tilanne semmoseksi, että se olisi auttanut se käynti, että ei ainakaan sen takia pahene se tilanne. (H2)

Näissä tilanteissahan sana sanaa vastaan on hyvin keskeinen asia, et ihmisten kertomukset, tekijän, kokijan, on tosi erilaisia. Jotenkin se on kanssa ongelmallista (...) Järjestelmässä halutaan selvittää totuus ja siihen lyödään hirveästi paukkuja, että... kuka tässä puhuu totta ja kuitenkin se oletettu totuus lähtee ohjaamaan sitä toimintaa ja samaten annettavia palveluita (...) Siinähän käy pahimmillaan, että ensinnäkin väkivalta jää tunnistamatta ja sitten palvelut ei oo enää oikea-aikaisia ja loppupeleissä voi käydä myös siten, että palvelut eskaloit tai boostaa väkivallatähtäyksiä edelleen. (H1)

Vanhempien kilpailevien todellisuustulkintojen lisäksi ammattilainen joutuu usein tekemään arvioita ja toimimaan puutteellisen, epävarman tai toiselta ammattilaiselta saadun tiedon varassa (myös Forsberg & Autonen-Vaaraniemi, 2012). Haastateltavat kuvaavat, kuinka he joutuvat arvioimaan vanhempien tuottamaa tietoa ja sen totuudenmukaisuutta sekä tasapainoilemaan ristiriitaisen tiedon välillä, mikä edellyttää heiltä myös omien ajatteluprosessien tunnistamista ja kriittistä reflektointia (ks. Karttunen & Hietämäki, 2014, s. 330).

Jos itelle on tullu ajatus, että onko tässä vainoamista toiselta vanhemmalta (...) saattaa tulla se ajatus tosiaan, et mä tapaan vaan toisen vanhemman ja mä ite sisälläni mietin, hetkinen, onks tässä vainosta kysymys ja (...) muistelen näitä kaavakkeita, et sieltä jotain apukysymyksiä on jääny mieleen, niin vähän kartotan sitä, mut kun mä tapaan sen toisen vanhemman, niin se on taas aivan uusi tarina, ja mä en oikeen tiedä, mitä mun pitäis nyt tehdä. (H9)

Kun kumpikin vanhempi kertoo omasta näkökulmasta ja omasta tunnetilastaan sitä samaa tarinaa, ja siel on kuitenkin vielä myös se lapsen versio siitä, niin ei ne ole helppoja eikä selkeitä, kyl niitä joutuu suunnitelmia ja toimenpiteitä miettimään ja pohtimaan ja vaihtamaan ki matkan varrella. (H4)

Analyysin perusteella lapsikeskeisen tiedon analysoimisessa ja lapsen tilanteen määrittelyssä korostuu laaja-alainen, kokemuspohjainen perhettä ja lasta koskevan tiedon selvittäminen sekä ammattilaisen tasapainoilu perheenjäsenten tuottaman ristiriitaisen tai eriaivan tiedon välillä. Lisäksi tähän osaamisen ulottuvuuteen sisältyy

se, että ammattilaiset reflektoivat tietoa kriittisesti lapsen edun ja oikeuksien toteutumisen näkökulmasta. Lapsen tilanteeseen liittyvän tiedon analysointi ja mahdollisten riskien arviointi on jatkuva prosessi, jossa toimenpiteitä suunnataan tarvittaessa uudelleen risikisignaalien muuttuessa (Coulshed & Orme, 2006, s. 43).

Monialaisen professionaalisen tiedon rakentaminen

Aineistossa korostuu se, että lapsinäkökulmainen riskinarviointi edellyttää ammattilaisilta systemaattista ja kokonaisvaltaista professionaalisen tiedon rakentamista, jossa yhdistyy eri ammattilaisten osaaminen ja tieto perheen tilanteesta. Ammattilaisten osaaminen vaativissa erotilanteissa näyttäytyykin yhteisasiantuntijuutena ja taitona rakentaa tietoa yhdessä toisten ammattilaisten kanssa (Mönkkönen & Kekoni, 2020).

Mun mielestä ois tärkeintä, että meillä ois tätä samaa koulutusta, muilla, jotka toimii samojen asioiden kanssa, se yhteisen kielen löytäminen ja samojen riskien tunnistaminen, se ois ehkä, mikä auttas varmasti jatkossa eteenpäin. (H5)

Mikäli yhteistyössä toimivilla ammattilaisilla ei ole riittävästi tietoa vaativiin erotilanteisiin liittyvistä riskitekijöistä, he voivat suhtautua eri tavoin tilanteen vakavuuteen, vähätellä siihen liittyvää riskiä tai riski voi jäädä kokonaan tunnistamatta (myös Saini ym., 2012). Lisäksi ammattilaiset voivat nähdä erotilanteessa olevat haasteet ja arvioida niihin puuttumisen tärkeysjärjestyksestä eri tavoin. Haastateltavat nostivat esille yhtenä toimivana rakenteena moniammatilliset Haastavat erot -työryhmät, joissa he ovat hyödyntäneet riskien seulontalomaketta ja muodostaneet yhteistä arviointia ja kuvaa perheen tilanteesta lapsinäkökulmaisesti.

Viimeks oli [Haastavat erot -ryhmässä] ulkopuolelta tullu keissi, jossa työntekijät oli esittelemässä sitä. Kun he lähti sanottamaan, että voisko tässä olla vieraannuttamista, ja joku muu kohta oli, (...) me otettiin sieltä lomakkeesta, sillä tavalla (...) siinäkin ryhmän jäsenen pysäytti sen, että voiaanko lähteä kattomaan yhdessä tätä palasta tästä lomakkeesta, että kuulostaako teidän mielestä se, mitä äsken sanoitte, liittyys siihen tämmösiä asioita. Sit jotenki tuli enemmän yhteinen käsitys, että mistä he puhuu (...) jotenkin ne käsitteet kuitenkin kattaa paljon, ja voi olla verkostossa erilainen ymmärrys, mitä tarkoittaa mikäkin. (H8)

Aineiston perusteella monialaisen, yhteisen näkemyksen rakentaminen perheen tilanteesta ja riskien arviointi edellyttävät, että eri ammattilaiset jakavat omaa asiantuntijatietoaan lapsen edun näkökulmasta ja reflektoivat yhteisesti myös eriäviä näkemyksiä. Professionaalisen monialaisen tiedon rakentamisessa onkin keskeistä avoimuus ja mahdollisuus esittää omia tulkintoja tilanteesta (ks. Mönkkönen ym., 2022). Haastateltavat toivat esiin, että työntekijä voi myös saada vahvistusta näkemyksilleen lapsen edusta tai nähdä sen toisin, sekä paikata ristiriitaista tai puuttuvaa tietoaan. Näkemysten ja arviointien jakaminen voi vähentää arviointivirheitä ja ammattilaisten mahdollista puolueellisuutta suhteessa vanhempiin. Ammattilaisten erilaiset arviot ja tulkinnat riskin vakavuudesta monipuolistavat arviointia ja mahdollistavat yhteisen näkemyksen tarkentamisen perheen tilanteesta ja työskentelyn kohteesta. Yksi haastateltava pohti yhteisen työskentelyn vaikutuksia lapsen turvaamisen näkökulmasta:

Yhteisen näkemyksen rakentaminen on tosi tärkeätä ollu ja mä aatelen, et ne on ollu myöskin lapsen näkökulmasta hyödyllisiä, et kun on kuullu jälkikäteen, onko niitä meidän toimenpide-ehdotuksia hyödynnetty ja käytetty, ja mitä niistä on seurannu, niin (...) Niillä on ollu vaikutusta. Aina työntekijä, kuka keissin on esitelly, on saanu itselleen vahvistusta, että tämä suunta, mitä olin ajatellut, tähän täytyy mennä ja se on tuottanut ainakin siinä hetkessä tulosta sen lapsen turvaamiseksi. (H4)

Professionaalisen monialaisen tiedon rakentamisessa on keskeistä ammattilaisten keskinäisessä vuorovaikutuksessa tehtävä tiedon koettelu (myös Mönkkönen ym., 2022). Vaihtoehtoisten selitysmallien pohtiminen perheen tilanteesta auttoi työntekijöitä välttämään olettamusten tai yksipuolisten tulkintojen tekemistä, väärille urille ajautumista tai rutiinomaisten ja ilmeisten ratkaisujen muodostamista. Eräs haastateltava pohti tapausta, jossa riskien arviointi yhden ammattilaisten tekemänä ja vain toisen vanhemman näkökulmasta suuntasi työskentelyä lapsen näkökulmasta haitallisiin toimenpiteisiin. Tilanteeseen ehdittiin kuitenkin puuttua. Vaihtoehtoisten selitysmallien punninta edellyttää riittävän pitkälle vietyä monialaista analyysia ja tiedon rakentamista.

Se on kyl kiva, koska usein tulee erilaisia näkemyksiä, toinen ei näe sitä ollenkaan niin vakavana riskinä ja toinen nostaa tietyn riskin taas ihan, et täs on selkeesti vakava riski tälle. Se tuo monipuolisuutta kyl keskusteluun, et katotaan... Mä uskon, et se auttaa tietyl taval myös hypoteesiajatteluun (...) kun nähdään eri lailla ne. Täs voi olla kyse tästä tai täs voi olla kyse tästä. Se pitää sen, et ei mennä väärille urille. (H10)

Haastateltavat nostivat esille myös prosessin arvioinnin ja tarvittavien toimenpiteiden toteuttamisen johtajuuden ja hallinnan tärkeyden (myös Saini ym., 2012). Vaikka haastateltavat tiedostivat, että lapsen oikeuksien, edun ja suojelun edistäminen koskee kaikkia perheiden kanssa työskenteleviä ammattilaisia, korostivat he lastensuojelun keskeistä roolia lapsen hyvinvoinnin turvaamisessa.

Ammattilaisilla monesti on ajatus, että pitäis tehdä yhdessä, mutta kukaan ei oikein uskalla ottaa vetovastuuta tavallaan siinä asiassa. Vaikka on lastensuojelun asiakkuuskin, silti aatellaan, että no, se on aina lastenvalvoja tai käräjäoikeus, kuka ne asiat päättää ja ei me voida määritellä täällä. Mutta se vahvisti itelle, et kyl me voidaan ja kyllä meidän kuuluu (...) Lapsen edun vuoksihan meillä asiakkuus on. (H4)

Aineiston perusteella monialaisen, professionaalisen tiedon rakentaminen ja lapsinäkökulmainen riskinarviointi perheen tilanteesta edellyttävät, että eri ammattilaiset jakavat perhettä koskevaa tietoa monialaisesti, käsittelevät tietoa systemaattisesti, testaavat vaihtoehtoisia selitysmalleja ja reflektoivat tietoa yhdessä. Lisäksi on tärkeää, että ammattilaiset ottavat omaan professioonsa ja tehtäväkenttäänsä kuuluvaa ammatillista vastuuta moniammatillisessa työskentelyssä.

Monialainen työskentely yhteisen tiedonmuodostuksen ja lapsiin kohdistuvien riskien arvioinnin paikkana tukee kokonaisvaltaista tiedon kokoamista, yhteistyötä, tiedon kulkua ja kokonaisuuden hallintaa. Monialaisen professionaalisen tiedon rakentamisessa toisten ammattikuntien osaaminen näyttäytyy

omaa ammatillista osaamista täydentävänä (Mönkkönen & Kekoni, 2020). Parhaimmillaan tiedon jäsentymisen ja erilaisten näkökulmien yhdistämisen ja riittävän yhteisen tulkinnan tuloksena muodostuu ymmärrys lapsen ja perheen tilanteesta sekä heitä parhaiten auttavista toimista. Sen edellytyksenä on, että ammattilaisilla on ymmärrys toisten ammattilaisten työorientaatioista, ja heidän roolinsa ja vastuunsa yhteistyössä ovat selkeitä.

POHDINTA JA JOHTOPÄÄTÖKSET

Tässä artikkelissa kysimme, millaista ammatillista osaamista lapsinäkökulmainen riskien arviointi edellyttää vaativissa erotilanteissa. Tulokset osoittavat, että vaativien erotilanteiden lapsinäkökulmaisessa riskinarvioinnissa korostuvat ammattilaisten osaaminen ilmiöistä, niiden eroista ja vaikutuksista, lapsikeskeinen tiedon analysoiminen sekä monialainen professionaalinen tiedon rakentaminen lapsen tilanteen ja tarpeiden määrittelemiseksi. Lapsinäkökulmaisen riskinarvioinnin toteutuminen edellyttää kaikkia edellä mainittuja osaamisen ulottuvuuksia, jotka ovat sidoksissa toisiinsa.

”Ammattilaiset kokivat lapsinäkökulmaisen riskien seulontalomakkeen toimivana työkaluna lapsen hyvinvointia uhkaavien riskitekijöiden tunnistamisessa, arvioinnissa ja ilmiön sanoittamisessa, mutta lomakkeen käyttäminen edellyttää ammattilaisilta taitoa tulkita, soveltaa ja hyödyntää sen avulla saatuja tietoja käytäntöön.”

Tutkimuksemme mukaan ammattilaiset kokivat lapsinäkökulmaisen riskien seulontalomakkeen toimivana työkaluna lapsen hyvinvointia uhkaavien riskitekijöiden tunnistamisessa, arvioinnissa ja ilmiön sanoittamisessa, mutta lomakkeen käyttäminen edellyttää ammattilaisilta taitoa tulkita, soveltaa ja hyödyntää sen avulla saatuja tietoja käytäntöön (myös Drury-Hudson, 1999). Tulosten perusteella riskien arviointi on prosessi, jossa yhdistyy yksittäisen ammattilaisen tekemä arviointi ja siihen liittyvä osaaminen sekä eri ammattilaisten yhteinen, monialainen arviointi. Prosessi edellyttää osaamista jaetun ymmärryksen muodostamiseen erotilanteeseen liittyvistä riskeistä lapsen näkökulmasta (myös Coulshed & Orme, 2006; Mönkkönen ym., 2022). Riskien arviointi tulee ymmärtää yksittäisten asioiden ja tapahtumien arvioinnin lisäksi (O’ Sullivan, 2011; Whittington, 2007) ennen kaikkea kokonaisvaltaisena ja kontekstuaalisena, jatkuvana toimintana sekä osana lapsen tuen tarpeen arviointia, tiedonmuodostusta ja päätöksentekoa (Horwath, 2001; Coulshed & Orme, 2006, myös Drury-Hudson, 1999; Munro, 1999).

Tulokset vahvistavat aiempia tutkimuksia siinä, että vaativat erotilanteet edellyttävät ammattilaisilta erityisosaamista (Yliruka ym., 2018; Katz ym., 2019) ja menetelmiä sen tunnistamiseksi, mistä

erotilanteessa on kyse ja millaisia mahdollisia riskitekijöitä siihen liittyy. Systemaattisen lapsinäkökulmaisen riskinarvioinnin ja eri alojen ammattilaisten tiedon perusteella voidaan varmistaa, ettei lapselle vahingollinen vanhemmuus tai hänen tarpeensa suojeleluun jää tunnistamatta (myös Heggdalsvik ym., 2022). Lapsen turvallisuuden varmistaminen edellyttää erotilanteessa olevien riskien tunnistamisen lisäksi ammattilaisten yhteistä tilannekuvausta, siihen pohjautuvaa työsuunnitelmaa riskien minimoimiseksi sekä tilanteeseen kohdennettuja työskentelytapoja. Riskien arvioinnin avulla voidaan ehkäistä erotilanteen pitkittyminen ja mahdollisen väkivalian jatkuminen sekä taata lapselle ja vanhemmille tarkoituksenmukainen ja oikea-aikainen pääsy palveluihin.

Riskien arvioinnin edellytyksenä on, että eri sektoreilla työskentelevien ammattilaisille on saatavilla yhteistä koulutusta riskien systemaattiseen arviointiin. Lomakkeen hyödyntäminen on yksi tapa tehdä arvioinnista systemaattista. Riskinarvioinnin kokonaisvaltaisuutta ja jatkuvuutta estää se, jos vain osalla ammattilaisista on osaamista tai halua ottaa systemaattista toimintatapaa käyttöön tai jos riskinarvioinnista ei ole saatavilla riittävästi koulutusta eri alojen ammattilaisille. Tällöin jaettu ymmärrys vaativista eroista ilmiönä ei pääse muodostumaan (ks. Olszowy ym., 2020) ja lomakkeen tarkoituksenmukainen käyttö monialaisessa yhteistyössä jää puuttumaan.

Tutkimuksessa nousikin esille tarve lisätä koulutusta sekä mahdollisuuksia kerrata opittua ja käydä vuoropuhelua toisten ammattilaisten kanssa. Lisäksi arviointi vaatii tuekseen monialaisen työskentelyn rakenteita, jotka mahdollistavat eri ammattilaisten tiedon rakentamisen perheen tilanteesta ja konsultatiivisen tuen tarjoamisen ja saamisen yli hallintorajojen. Johdon tuki on myös merkittävässä roolissa ammattilaisten osaamisen kehittämisen, riskinarviointiosaamisen juurtumisen ja monialaisen työskentelyn mahdollistamisessa. Tutkimuksen vahvuutena on, että se tuottaa tietoa uudenlaisesta lapsilähtöisestä työkalusta ammattilaisten riskien arvioinnin tukena heidän osaamisensa ja perheiden auttamisen kehittämiseksi.

Tutkimukseen osallistujat olivat erityinen joukko ammattilaisia, jotka olivat vasta käyneet koulutuksen ja joilla oli ensikäden tietoa aiheesta. Aineistoon liittyy kuitenkin rajoitteita. Aineiston keruu ajoittui juuri hyvinvointialueille siirtymisen jälkeiseen aikaan, mikä vaikeutti haastateltavien tavoittamista ja aineiston kertymistä. Ammattilaisille kertynyt kokemus riskien seulontalomakkeen käytöstä vaihteli. Osalle ei ollut ehtinyt kertyä siitä käyttökokemusta työssä kohdattujen vähäisten asiakastapausten vuoksi tai he olivat käyttäneet lomaketta soveltuvin osin omaan työnkuvaansa sopivalla tavalla. Tästä huolimatta he tuottivat tietoa riskien arvioinnista ja sen mahdollisuuksista työssään.

Toinen tutkimukseen liittyvä rajoite on se, että riskien arviointia lähestyttiin erityisesti lapsen hyvinvoinnin ja turvallisuuden vaarantumisen näkökulmasta. Jatkossa onkin tärkeä lähestyä riskien arviointia moniulotteisemmin ja tarkastella lapsen tilanteessa olevien riskitekijöiden lisäksi lasta suojaavia tekijöitä (ks. myös Eriksson ym., 2022; O’ Sullivan, 2011; Horwath, 2001). Lisäksi tarvitaan edelleen tutkimusta lapsinäkökulmaista riskien arviointia tukevista työmenetelmistä sekä niiden käytöstä yksittäisten ammattilaisten työssä ja monialaisessa yhteistyössä. ●

AVAINSANAT:

Vaativat erotilanteet, lapsi, lapsinäkökulmainen riskinarviointi, osaaminen, perheammattilaiset

LÄHTEET:

- Archer-Kuhn, B. (2018). Domestic violence and high conflict are not the same: a gendered analysis. *Journal of social welfare and family law* 40 (2), 216–233. <https://doi.org/10.1080/09649069.2018.1444446>
- Autonen-Vaaranieni, L. (2019). Perheammattilaisten asemoituminen vanhemmuuteen ja vanhemmuutta koskevat kehukset erotyössä. *Janus* 27 (4), 362–378. <https://doi.org/10.1080/09649069.2018.1444446>
- Bergman, A-S. & Rejmer, A. (2017). Parents in child custody disputes: Why are they disputing? *Journal of Child Custody* 14 (2–3), 134–150. <https://doi.org/10.1080/15379418.2017.1365320>
- Berrick, J. D. (2018). *The impossible imperative: Navigating the competing principles of child protection*. New York. Oxford University Press.
- Birnbaum, R. & Bala, N. (2010). Toward the differentiation of high-conflict families: An analysis of social science research and Canadian case law. *Family Court Review* 48 (3), 403–416. <https://doi.org/10.1111/j.1744-1617.2010.01319.x>
- Cashmore, J. A. & Parkinson, P. N. (2011). Reasons for disputes in high conflict families. *Journal of Family Studies* 17 (3), 186–203. <https://doi.org/10.5172/jfs.2011.17.3.186>
- Cohen, N., Kosher, H. & Katz, C. (2021). “It is a matter of life or death”: Spotighting Children in the Context of HIPD as Perceived by Frontline Practitioners. *International Journal on Child Maltreatment* 4 (3), 307–324. <https://doi.org/10.1007/s42448-021-00082-w>
- Coulshed, V. & Orme, J. (2006). *Social work practice: An introduction* (4th ed.). Basingstoke. Macmillan.
- Drury-Hudson, J. (1999). Decision making in Child Protection: The Use of Theoretical, Empirical and Procedural Knowledge by Novices and Experts and Implications for Fieldwork Placement. *The British Journal of Social Work* 29 (1), 147–169. <https://doi.org/10.1093/oxfordjournals.bjsw.a011423>
- Eriksson, M., Broberg, A., G., Hultmann, O., Chawinga, E. & Axberg, U. (2022). Safeguarding children subjected to violence in the family: Child-centered risk assessments. *International Journal of Environmental Research and Public Health* 19 (21), 13779. <https://doi.org/10.3390/ijerph192113779>
- Forsberg, H. (2012). Johdatus kirjan käsitemaailmaan. Teoksessa H. Forsberg & L. Autonen-Vaaranieni (toim.), *Kiistanalainen perhe, moraalinen järkeily ja sosiaalityö* (s. 7–21). Tampere. Vastapaino.
- Forsberg, H. & Autonen-Vaaranieni, L. (2012). *Kiistanalainen perhe, moraalinen järkeily ja sosiaalityö*. Tampere. Vastapaino.
- Heggdalsvik, I. K., Lorås, L. & Samsonsen, V. (2022). High Conflicts as Wicked Problems from The Perspective of Family Counsellor and Child Welfare Services in Norway. *Australian and New Zealand Journal of Family Therapy* 43 (2), 275–288. <https://doi.org/10.1002/anzf.1494>
- Heggdalsvik, I. K. & Samsonsen, V. (2022). Family counselors’ professional assessments when children are at risk due to enduring parental conflicts. *Journal of Family Trauma, Child Custody & Child Development* 19 (2), 181–200. <https://doi.org/10.1080/26904586.2022.2049464>
- Helm, D. (2011). Judgements or assumptions? The role of analysis in assessing children and young people’s needs. *British Journal of Social Work* 41 (5), 894–911. <https://doi.org/10.1093/bjsw/bcr096>
- Horwath, J. (2011). See the practitioner, see the child: The framework for the assessment of children in need and their families ten years on. *British Journal of Social Work* 41 (6), 1070–1087. <https://doi.org/10.1093/bjsw/bcq137>
- Horwath, J. (toim.) (2001). *The Child's World. Assessing Children in need*. London. Jessica Kingsley Publishers.
- Hämäläinen, J. (2011). *Kalliit erot. Selvitys huoltoriitojen kustannuksista*. Helsinki. Lastensuojelun Keskusliitto, Neuvokeskus.
- Johnston, J., Roseby, V. & Kuehnle, K. (2009). *In the name of the child. A developmental approach to understanding and helping children of conflicted and violent divorce*. 2. painos. New York. Springer Publishing Company.
- Joyce, A., N. (2016). High-conflict divorce: A form of child neglect. *Family Court Review* 54 (4), 642–656. <https://doi.org/10.1111/fcre.12249>
- Karttunen, T. & Hietamäki, J. (2014). Tiedon käytön kysymyksiä ja haasteita sosiaalityön asiakastyössä. Teoksessa R. Haverinen, M. Kuronen & T. Pösö (toim.), *Sosiaalihuollon tila ja tulevaisuus* (s. 320–336). Tampere. Vastapaino.
- Katz, C., Glucklich, T., Piller, S. & Matty, D. E. (2019). Between chaos and danger: Spotighting social workers' views in cases of child maltreatment accusations in the context of high-intensity parental disputes. *Children and Youth Services Review* 107, 104497. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2019.104497>
- Kääriäinen, A., Hämäläinen, J. & Pölkki, P. (toim.) (2012). *Challenges of divorce, interventions and children. Eron haasteet, väliintulot ja lapset*. Helsinki. Ensi- ja turvakotien liitto.
- Lange, A.M.C., Visser, M.M., Scholte, R.H.J. & Finkenauer, C. (2022). Parental conflicts and posttraumatic stress of children in high-conflict divorce families. *Journal of Child & Adolescent Trauma* 15 (3), 615–625. <https://doi.org/10.1007/s40653-021-00410-9>
- Munro, E. (1999). Common errors of reasoning in child protection work. *Child Abuse & Neglect* 23 (8), 745–758. [https://doi.org/10.1016/S0145-2134\(99\)00053-8](https://doi.org/10.1016/S0145-2134(99)00053-8)
- Mönkkönen, K., Hyvärinen, M-L., Kekoni, T., Jaakkola, J. & Tiilikainen, E. (2022). Moniammatillinen tiedonmuodostus - neuvottelua välitilassa. *Janus* 30 (3), 232–250. <https://journal.fi/janus/article/view/115200/72481>
- Mönkkönen, K. & Kekoni, T. (2020). *Monitoimijaisuus työntekijän voimavarana*. A. Hujala & H. Taskinen (toim.), *Uudistuva sosiaali- ja terveystyö* (s. 215–240). Tampere. Tampere University Press. https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/124079/monkkonen_ym_monitoimijaisuus_tyontekijan_voimavarana.pdf

LÄHTEET:

- Mönkkönen, K. (2018). Vuorovaikutus asiakastyössä. Asiakkaan kohtaaminen sosiaali- ja terveysalalla. Helsinki. Gaudeamus.
- Nieminen, I., Vierula, T., Paavilainen, E. & Pösö, T. (2020). Moniammatillinen palvelutarvearviointi muutoksessa ja muuttuvassa ympäristössä: Lapsi- ja perhepalveluiden ammattilaisten näkemyksiä. *Janus* 28 (3), 237–253. <https://doi.org/10.30668/janus.80147>
- Nikupeteri, A. & Laitinen, M. (2022). High-Conflict Separations and Differentiated Professional Responses – From Confrontational Interaction to Post-Separation Violence and Stalking. *Journal of Divorce and Remarriage* 63 (7–8), 506–525.
- Nikupeteri, A., Lappi, C., Lohiniva-Kerkelä, M., Kauppi, A. & Laitinen, M. (2017). Potentiaalisesti tappava parisuhde? Erotilanteen uhkaavuus ja uhrien suojaamisen edellytykset sukupuolistuneen väkivallan viitekehyksessä. *Oikeus* 46 (3), 290–309.
- Olzowy, L., Jaffer G. P., Dawson, M., Straatman, A-L. & Saxton, M. D. (2020). Voices from the frontline: Child protection workers' perspectives on barriers to assessing risk in domestic cases. *Children and Youth Services Review* 166, 105208. <https://doi.org/10.1016/j.chilyouth.2020.105208>
- O'Sullivan, T. (2011). *Decision making in social work* (2nd ed.). New York. Palgrave Macmillan.
- Paavilainen, E., Rantanen, H. & Flinck, A. (2022). Perheessä tapahtuvan lapsen kaltoinkohtelun riskiolojen tunnistaminen ja puheeksi ottaminen. *Kasvun tuki* 2/2022, 20–28. <https://kasvuntuki.fi/aikakauslehti/julkaisut/paavilainen/>
- Polak, S. & Saini, M. (2019). The complexity of families involved in high-conflict disputes: A post-separation ecological transactional framework. *Journal of Divorce & Remarriage* 60 (2), 117–140. <https://doi.org/10.1080/10502556.2018.1488114>
- Saini, M., Black, T., Lwin, K., Marshall, A., Fallon, B. & Goodman, D. (2012). Child protection workers' experiences of working with high-conflict separating families. *Children and Youth Services Review* 34 (7), 1309–1316. <https://doi.org/10.1016/j.chilyouth.2012.03.005>
- Shumaker, D. & Kelsey, C. (2020). The existential impact of high-conflict divorce on children. *Person-Centered & Experiential Psychotherapies* 19 (1), 22–37. <https://doi.org/10.1080/14779757.2020.1717985>
- Sipilä, A. (2011). Sosiaalityön asiantuntijuuden ulottuvuudet-tiedot, taidot ja etiikka työntekijöiden näkökulmasta kunnallisessa sosiaalityössä. Publications of the University of Eastern Finland Dissertations in Social Sciences and Business Studies No 28. Kuopio. Itä-Suomen yliopisto. https://erepo.uef.fi/bitstream/handle/123456789/10477/urn_isbn_978-952-61-0537-6.pdf
- Stanley, N. & Humphreys, C. (2014). Multi-agency risk assessment and management for children and families experiencing domestic violence. *Children and Youth Services Review* 47(1), 78–85.
- Stenroos, P. & Vaitomaa, J. (2021). Lapsen turvallisuutta ja hyvinvointia uhkaavien riskitekijöiden arviointi. Teoksessa J. Vaitomaa, T. Muukkonen & S. Rautio (toim.), *Vaativan erotyön käsikirja* (s. 102–113). Ensi- ja turvakotien liiton käsikirja 6. Helsinki. Ensi- ja turvakotien liitto. https://issuu.com/ensi-jaturvakotienliitto/docs/digi_etl_vaativa_eroty_2021_sivuttain
- Sudland, C. & Neumann, C. B. (2021). Should we take their children? Caseworkers' negotiations of 'good enough' care for children living with high-conflict parents. *European Journal of Social Work* 24 (4), 683–695. <https://doi.org/10.1080/13691457.2020.1805588>
- Sudland, C. (2020). Challenges and dilemmas working with high-conflict families in child protection casework. *Child and Family Social Work* 25 (2), 248–255. <https://doi.org/10.1111/cfs.12680>
- Tutkimuseettisen neuvottelukunnan julkaisuja. (2019). Ihmiseen kohdistuvan tutkimuksen eettiset periaatteet ja ihmistieteiden eettinen ennakoarviointi Suomessa. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohje 3/2019. Helsinki. TENK. Haettu 22.6.2023 osoitteesta https://www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/Ihmistieteiden_eettisen_ennakoarvioinnin_ohje_2019.pdf
- Tuomi, J. & Sarajärvi, J. (2018). *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi* (uud. laitos). Helsinki. Tammi.
- Yliruka, L., Vartio, R., Pasanen K. & Petrelius, P. (2018). Monimutkaiset ja erityistä osaamista edellyttävät asiakastilanteet sosiaalityössä. Valtakunnallisen kyselyn tuloksia. Helsinki. Terveystieteiden tutkimuskeskus ja hyvinvoinnin laitos. Haettu 26.6.2023 osoitteesta https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/136378/URN_ISBN_978-952-343-117-1.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Vaitomaa, J., Muukkonen, T. & Rautio, S. (toim., 2021), *Vaativan erotyön käsikirja*. Ensi- ja turvakotien liiton käsikirja 6. Helsinki. Ensi- ja turvakotien liitto. https://issuu.com/ensi-jaturvakotienliitto/docs/digi_etl_vaativa_eroty_2021_sivuttain
- Whittington, C. (2007). *Assessment in social work: A guide for learning and teaching*. Social Care Institute for Excellence. SCIE Guide 18. Great Britain. Haettu 22.6.2023 osoitteesta <https://www.scie.org.uk/publications/guides/guide18/>.